

GAZETECİLİKTE YENİ BİR YÖNELİM: YURTTAŞ GAZETECİLİĞİ

Ruhdan UZUN*

ÖZET

Gazetecilik mesleğinin büyük medya gruplarının ekonomik gereklerine göre biçimlenmesinin yarattığı sorunlar, yeni bir gazetecilik anlayışının ortaya çıkmasına neden oldu. Yurttaş gazeteciliği adı verilen bu yeni gazetecilik hareketi, hem akademisyenler hem de gazeteciler arasında tartışmalara yol açtı. Bu makale, konuyla ilgili tartışmalardan yola çıkarak, 1990'lı yıllarda ABD'de yaygınlaşan, ancak Türkiye'de fazla bilinmeyen yurttaş gazeteciliği deneyiminin doğası ve sonuçları hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, yurttaş gazeteciliğinin temel argümanları, özellikleri, gazetecilerin değişen rolü ve yeni teknolojilerle ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Yurttaş gazeteciliğinin medya girişimlerinin kâr etme amaçlarından kaynaklanan yapısal sınırlamaları göz önüne almayan bir girişim olduğu, yüzeysel sorunlarla sınırlı kaldığı belirtilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Gazetecilik, Yurttaş Gazeteciliği, Kamusal Gazetecilik

ABSTRACT

Today's journalism has been shaped by the economic interests of media moguls. This has led to a new understanding of journalism. This new journalism approach, called civic journalism, highly debated among both academicians and journalists. It has been questioned whether civic journalism is a revolution or a return to tradition in the journalism area.

This article aims to discuss the nature and the outcomes of civic journalism that became widespread in USA in 1990's but unknown in Turkey. In this context, it focuses on basic arguments and characteristics of civic journalism, and changing role of journalists, and the relations between civic journalism and new technologies.

This article indicates that civic journalism is an approach that neglects economic and structural restrictions of media and limits itself with superficial problems.

Keywords: Journalism, Civic Journalism, Public Journalism.

Giriş

20. yüzyılın sonlarına doğru bir yandan siyasal ve toplumsal gelişmelerin demokrasileri sorgulamaya zorlaması, diğer yandan da gazetecilik mesleğinin büyük medya gruplarının ekonomik gereklerine göre biçimlenmesinin yarattığı sorunlar, yeni bir gazetecilik anlayışının tartışılmasına zemin hazırladı. Kamusal gazetecilik (public journalism), yurttaş gazeteciliği (civic journalism) ya da bazen topluluk bağlantılı gazetecilik (community-connected journalism) olarak adlandırılan bu yeni gazetecilik anlayışı, hem akademisyenler hem de gazeteciler arasında geniş ve ihtilafli bir tartışmayı sergilemektedir. Yurttaş gazeteciliği kimilerine göre bir reform, kimilerine göre geleneğe geri dönüş, kimilerine göre geçici bir moda, kimilerine göre de saçma bir hevestir.

Bu makale, tartışmalı bir konu olan yurttaş gazeteciliğinin doğasını aydınlatmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, 1990'lı yıllarda ABD'de yaygınlaşan, ancak Türkiye'de fazla bilinmeyen yurttaş gazeteciliği deneyiminin doğası,

---

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi

özellikle sunulan amaç ve sonuçları hakkında gerekli bilgileri vermekte ve konuyla ilgili tartışmalardan yola çıkarak yurttaş gazeteciliğini irdelemektedir. Bu çerçevede, makalede yurttaş gazeteciliğinin temel argümanları, özellikleri, gazetecilerin değişen rolü ve yeni teknolojilerle ilişkisi tartışılmaktadır.

Konuyla ilgili literatür çalışmasının yapıldığı bu makalede önce yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıkmasına etki eden faktörler ele alınmış, bu faktörlerin demokrasi tartışmasıyla ilişkisine değinilmiştir. Daha sonra yurttaş gazeteciliği pratiklerinden örnekler verilerek yurttaş gazeteciliğinin sunulan özellikleri açıklanmış ve yorumlanmıştır. Son olarak yurttaş gazeteciliğinin etkinliğine yönelik araştırma sonuçlarına değinilmiştir.

Yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıkışının arkasında yatan nedenlerin açıklanmasında iki temel yaklaşım benimsenebilir. Birincisi, geleneksel medyanın kitle okuyucusu/izleyicisinin azalmasına çözüm arayışlarını ön plana çıkaran ekonomik yaklaşımdır. Bu yaklaşım tarzı, basın küresel pazarın çıkarlarına uygun olarak biçimlenirken gazetecilik pratiklerinde meydana gelen bazı değişimlerin yurttaş gazeteciliği adı altında yeni bir alternatif gibi sunulduğunu vurgular. İkinci yaklaşım ise siyasal iletişimde ortaya çıkan sorunlardan kaynaklanan sosyal ve siyasal etkenleri öne çıkarır. Yurttaş gazeteciliğini, Amerikan demokrasisinin krizine çözüm arayışı sırasında ortaya çıkan alternatif bir gazetecilik pratiği olarak sunar. Basının içinde bulunduğu sorunlara çözüm arayışında ekonomik kaygılarla sosyal ve siyasal kaygılar çakışsa da bu çalışmada, ekonomik yaklaşım temel çerçeve olarak seçilmiştir. 1990'lı yıllarda ABD'de ortaya çıkan yurttaş gazeteciliği deneyimi, savunucularının ileri sürdüğü gibi, müzakereci demokrasiyi geliştirecek radikal bir reform olmaktan çok, haber medyasının ekonomik sorunlarına çözüm bulmak için mevcut medya sistemi içinde kalınarak yapılan bir gidişat düzeltmesi olarak değerlendirilmektedir.

Yurttaş Gazeteciliğinin Ortaya Çıkışına Etki Eden Faktörler

Haber, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmasına karşın, gazetecilik toplumsal gelişmenin belli bir evresinde, belli bir toplumsal biçimlenmenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Kapitalizmin yarattığı belli bir iletişim biçimi olarak gazetecilik, içinden çıktığı toplumun değişim ve dönüşümlerine uygun yanıtlar verebilmek için kendisi de değişim ve dönüşümlere uğrar. Bu değişimlerin doğası ise basını kontrol eden güçlerin gereksinimleri ile belirlenir. Kapitalizmin bunalımlarına paralel olarak basının da periyodik olarak sorunlar yaşadığı göz önünde tutulursa, bu sorunları aşma çabasının gazetecilik pratiklerine de yansıtacağı ve sistemin kendi ideolojisi için işlevsel olan arayışlar içine gireceği açıktır. Sistem içinde kalınarak yapılan bu düzeltme çabalarının satışı ise yeni ve alternatif gibi sunulmaktadır. Bu çerçevede yurttaş gazeteciliği olgusu da, medyanın yaşadığı sorunları aşma çerçevesinde yeni bir alternatif gibi sunulmaktadır gündeme getirilmiş ve tartışılmıştır.

1990'larda ABD'de tartışılmaya başlanan yurttaş gazeteciliği pratiğinin ortaya çıkmasında etki eden faktörlere bakıldığında, ABD siyasetinin içinde bulunduğu durum, medya sektöründeki yoğunlaşmanın ortaya çıkardığı ekonomik sorunlar ve teknolojik gelişmeler başı çeker.

ABD’de Demokrasi Yönündeki Kaygıların Artması ve Yurttaş Gazeteciliği

Bir dizi fikir, bir hareket ve bir grup gazetecilik uygulaması olarak ortaya çıkan yurttaş gazeteciliği, ortaya çıktığı dönemin koşullarıyla ve toplumsal gelişmeleriyle yakından ilgilidir. ABD’de 1988 başkanlık seçimleri sırasındaki medya sunumu ve seçime katılım oranının çok düşük olması bir yandan sosyal bilimcileri düşünmeye sevk ederken diğer yandan gazetecileri yeni arayışlara yöneltmiştir.

Yurttaş gazeteciliği anlayışı, sorunlara çözüm arayan pratiklerin demokrasi tezleriyle bağlantısının kurulduğu bir deneyim olarak görülebilir. Medyanın okuyucu/izleyici kaybetmesine ilişkin ekonomik sorunlarla başa çıkma çabasında geliştirilen bir pratik olarak yurttaş gazeteciliği, söz konusu sorunların çözümünün demokrasinin geliştirilmesiyle bağlantısını kurmaya çalışır. Haber medyasının okuyucu/izleyici kaybetmesi hem ekonomik hem de sosyal ve siyasal sorunlarla bağlantılı iken, yurttaş gazeteciliğine ilişkin kuramsal yaklaşımlara bakıldığında yalnızca ABD demokrasisinin içinde bulunduğu sorunların ve bunlara ilişkin çözüm arayışlarının vurgulandığı görülmektedir. Keane’in (2002:303) belirttiği gibi, “Parlamentar demokrasinin ana düşmanı olarak görülen Sovyet İmparatorluğu’nun yıkılışı, yaşlı demokrasilerde, çoğu Batılı gözlemcinin söylediğinin aksine, kendiliğinden gelişen alkış patlamalarına değil, liberal demokrasinin yerleşik süreçlerinin meşruluğu ve etkililiği konusunda yüksek sesli sorgulamalara yol açmıştır.” Liberal demokrasilerin sorgulanmaya başlanması, bu demokrasilerde önemli işlevler atfedilen gazeteciliğin de sorgulanmasını gerektirmiştir. Amerikan demokrasisinin iyi işlemediği yönündeki kaygılar arttıkça, demokratik süreçte yaşanan sorunlara çözüm olarak haber örgütleriyle medya arasında güvene dayanan ilişkilerin kurulmasıyla bilinçli ve katılımcı yurttaşlar ortaya çıkarmanın bir yolu olarak yurttaş gazeteciliği önerilmektedir. Ancak demokrasiyle basın işlevini ilişkilendirmek yalnızca yurttaş gazeteciliğine özgü yeni bir yaklaşım değildir. Liberal yaklaşımda gazeteciliğin amacı açıklanırken, demokrasi ile özgür basın arasında vazgeçilemez bir bağ kurulmaktadır. Basın, diğer güçler yasama, yürütme ve yargı erki yanında güçler dengesini sağlayacak dördüncü bir güç olarak konumlandırılır (O’Neill, 1998).

Liberal demokrasi tezlerine göre, demokrasilerde özgür basın hükümet üzerinde bir gözlemci gibi çalışarak, yurttaşların temel meseleler hakkında yargıda bulunabilmesi için gerekli bilgi ve haberi sağlar. Aynı zamanda yurttaşları, farklı fikirlerin ve bakış açılarının varlığından haberdar eden bir forum işlevi görerek, demokrasinin çok sesliliğine katkıda bulunur. Yine liberallere göre, gazetecilik ve demokrasinin mutlu beraberliğini en iyi serbest piyasa sağlayabilir. Bu anlayışa göre, siyasal güçler tarafından sınırlandırılmayan bir piyasa, yurttaşların gereksinimlerini karşılaması için basına gerekli olan en iyi kurumsal ortamı sağlar (O’Neill, 1998:41). Liberal anlayışta çoğulculuk gerçeğe ve nesnellığe ulaşmanın bir aracı olarak algılanmaktadır, çünkü çeşitlilik ve çoğulculuk sayesinde her türlü görüş ifade olanağı bulabilecektir. Metaların

serbest pazarda rekabet etmesi gibi, fikirler de serbest pazarda rekabet edecek böylece iynin kötüden, yararlıının zararlıdan, yanlışın doğrudan, gerçek olmayanın gerçekten ayrışmasını sağlayacaktır (Kaya, 1985:44-45). Liberal yaklaşımda iletişim alanının biçimlenmesinin felsefi temelleri, özel girişimciliğin, serbest rekabet koşullarının geçerli olduğu, pazar mekanizmasının belirleyici mekanizma olarak görüldüğü bir anlayışı yansıtmaktadır.

Ancak, basında ve diğer kitle iletişim araçlarında görülen tekelleşme eğilimleri liberal yaklaşımın söz konusu önermelerini kuşkulu hale getirmektedir. Serbest piyasa doğası gereği tekelleşme ve yoğunlaşmayı beraberinde getirmekte, medya alanındaki yoğunlaşma ve medya sahiplerinden kaynaklanan baskılar demokrasinin çoksesliliğine tehdit oluşturmaktadır. Sonuçta, piyasa tarafından yönlendirilen medya, bir forum olarak demokrasinin güçten düşmesine neden olmaktadır. O'Neill'in (1998:31) deyişiyle, gazetecilik demokratik toplumlarda önemli bir rol oynadığı halde piyasa, gazetecilik ve demokrasi arasındaki ilişkiyi baltalamaktadır. Günümüzde birçok gözlemci, idealar pazarının satıcıların ve alıcıların birbirini duyamadığı ya da anlayamadığı, ahenksiz bir hale geldiği konusunda uyarıda bulunmakta, basın özgürlüğünün sadece satan şeyleri yazma ve yayınlama özgürlüğüne indirgenmesinin demokrasileri sınırlandırdığını belirtmektedir.

Medya yoğunlaşması nedeniyle, Liberal yaklaşım çerçevesindeki idealleştirilmiş pazar demokrasisinde gazeteciliğe yüklenen işlevin tartışmalı hale gelmesi, yine liberal yaklaşım içinde kalınarak üretilen düzeltme çabalarını gündeme getirmiştir. Bu çabalar, Avrupa'da kamu hizmeti, ABD'de ise "toplumsal sorumluluk kuramı" adı altında sunulmuştur.

Toplumsal sorumluluk yaklaşımı, Siebert ve arkadaşlarının 1954'te yayınlanan *Four Theories of the Press* adlı kitaplarında ortaya atılmıştır (Kaya, 1985:38). Soğuk savaş dönemine özgü ayrımlara yaslanan kitapta, iletişim araçlarının liberal düzenlenişi toplumsal sorumluluk sistemi olarak adlandırılmıştır.

Toplumsal sorumluluk yaklaşımının temel görüşleri 1947 yılında basın özgürlüğünün uygulamadaki durumu konusunda inceleme yapan Hutchins Komisyonu raporunda ortaya konmuştur. Komisyon raporu, basının bir kamu hizmeti yerine getirmekte olduğunu belirtir (Kaya, 1985:52). Komisyonunda, medya profesyoneli figürünü kurtarmak amacıyla, dile getirilen eksikliklere çözüm olarak medya profesyonelliği gösterilmiştir. Profesyonelliğin anlamı da gazeteciliğin ilk yükümlülüğünün kamuya hizmet etmek olduğudur (Curran, 2002:221-222).

Liberal yaklaşımda, basın özgürlüğü kitle iletişim araçlarının özel mülkiyet altında olması ve pazara devlet müdahalesinin bulunmaması ile özdeşleşmektedir. Ancak, Liberal yaklaşımda önemli bir nokta da tekelleşmeye yönelecek her türlü oluşumun, gerçeğe uzanan yolu tıkadığı için kesinlikle reddedilmekte oluşudur. Haber ve bilgi tekelleri, bu tekelleri oluşturanlara haksız bir güç kazandıracak gibi, aynı zamanda liberalizmin yadsıdığı toplumsal gerçeğin tek bir kaynak tarafından belirlenmesi durumunu ortaya çıkarır. İletişim alanında müdahale ve liberalizmi bağdaştıran kavram ise

bütün başka alanlarda olduğu gibi “kamu yararı” kavramıdır. Serbest rekabet koşullarını bozabilecek durumlarda, pazarın işleyişinde, kamusal gereksinimleri karşılayacak mekanizmalarla düzeltmeler yapılabilir (Kaya, 1985:45-53).

Gazeteciliğin kamusal çıkara hizmet eden bir meslek olarak tanımlanmasıyla, profesyonel sorumluluk ideolojisi, kendisine sayısız taraftar buldu. Böylece, Curran’ın (2002:222) belirttiği gibi;

Bir zamanlar serbest pazarda karşıtların çatışması yoluyla güvenceye alınan düşünce ve bilgide çoğulculuk, tekeli medyadaki “içsel çoğulculuk” aracılığıyla yeniden yaratılabilir. Haberin aktarılmasında sansasyona ve önemsizleştirmeye dönük pazar baskıları, bilgilendirmeye bağlılıkla ortadan kaldırılabilir. Böylece, yapısal bir reform yapmadan da medyanın demokratik rolü onarılabilir.

Hutchins Komisyonu raporunun basını kamu yararına hizmet eden bir kurum olarak tanımlamasıyla, basın konusunda vurgu, özgürlüklerden sorumluluklara kaymıştır. Ancak, burada korunmak istenen yapı değişmemiştir: Serbest rekabet ortamının sağlanması. Serbest pazar ideolojisinin egemen olduğu toplumlarda, özel bir girişim olarak basın kâr amacıyla kurulur ve bu amacına kamu hizmeti adı verilen faaliyetlerden geçerek ulaşır. Basının toplumsal sorumluluğunu vurgulayan bir hareket olarak yurttaş gazeteciliği de, liberal yaklaşımın desteklediği bir ilişkiler yapısının işlevsel bir parçası durumundadır.

Yurttaş gazeteciliği ile demokrasi arasında bağlantı kuran tartışmalar, 1920’lerde basın, demokrasi ve Amerikan demokrasisinin doğası konularıyla ilgilenen Walter Lippmann ile John Dewey arasındaki tartışmanın yeniden canlanması gibi değerlendirilmektedir. Lippmann ve Dewey, demokrasi konusunda tartışılan iki farklı perspektiften hareket ederler. Lippmann (1965, 1993), 1922’de basılan *Public Opinion* ve 1927’de basılan *Phantom Public* kitaplarında gazeteciliğin kamusal yargıyı ne kadar biçimlendirebileceği ya da biçimlendirmesi gerektiği konusundaki bir kuşkuculuğu yansıtır. Çünkü Lippmann, bilgili ve siyasi duruşa sahip bir kamunun bir yanlısına olduğuna inanır. Çağdaş dünyanın karmaşıklığı nedeniyle bireyler, gazeteler, resimler, radyo haberleri ve başkalarından duyulan sözler gibi ikinci el bilgi kaynaklarına dayanmak zorundadır. Bu kaynaklar ise güvenilir olabilirler veya en iyi olasılıkla ancak yüzeysel bilgiler sağlayabilirler. Bu yüzden insanlar, görüşlerini biçimlendiren puslu izlenimlere ve yarı bilinçli stereotiplere dayanırlar. Dolayısıyla, sıradan bir yurttaşın her kamusal meselede güvenilir bir kanaate sahip olmasını beklemek akıllıca değildir. Yurttaşların modern demokrasideki yerleri sınırlıdır ve kararları yönlendirilebilir. Dolayısıyla, yurttaşların başlıca demokratik etkinliğini oy kullanmak olarak gören Lippmann’ın kafasındaki demokrasi, iyi eğitilmiş seçkinlerin yönetimi altında daha iyi çalışacaktır.

Lippmann’ın aksine, Dewey, yurttaşların kamusal meselelerde belli bir bilgelik geliştirme kapasitesine derinden inanır. Dewey’e göre, bir kamu, sadece paylaştığı ortak sorunları fark eden insanların adı değildir. Demokrasi bu sorunların tartışılmasını ve anlaşılmasını da gerektirir; ve bu umuttan vazgeçmek, demokrasinin kendisinden vazgeçmektir. Kamu, “gelişmemiş” ve “bilgisiz” de olsa potansiyel olarak vardır ve potansiyel olarak gerçektir. Ancak,

sadece siyaset, kültür, eğitim ve gazetecilik gibi kurumlar işini daha iyi yaparsa ortaya çıkabilir. Dewey için demokrasi, bir hükümet sistemi değil, fakat bütünüyle bir yaşam biçimidir ve kamuya mücadele şansı tanıyan bir yaşam biçimi yaratılabilir (Aktaran Rosen, 1998:50).

Kamuya etkin ve edilgen roller yükleyen bu iki farklı demokrasi perspektifi, yurttaş gazeteciliği konusundaki kuramsal tartışmaların odak noktasını oluşturur. Yurttaş gazeteciliği savunucuları, bu tartışmada Dewey'e daha yakın dururlar. Örneğin Rosen (1998:55), yurttaş gazeteciliğini Dewey'in 1920'lerde sözünü ettiği demokrasi anlayışının 1990'lara bir tercümesi olarak görmektedir.

Yurttaş gazeteciliğine kaynaklık eden diğer düşünsel gelişmeler, bazı siyaset bilimcilerin ABD'nin "sivil taahhüt"ündeki düşüşü betimleyen çalışmaları ile ABD'li sosyal bilimcilerin Alman felsefeci Habermas'ın "kamusal alan"a ilişkin yazdıklarını keşfetmeleridir.

İlk gruba örnek olarak, Robert Putnam gibi siyaset bilimciler, Amerikalıların bağlanışlık duygularını giderek kaybettiklerini gözlemlediler. Putnam, bu durumu "sosyal sermaye"nin kaybı olarak adlandırdı. Putnam ve Fukuyama'nın da tanımladığı gibi, sosyal sermaye, ortak eylemi kolaylaştıracak etik değerleri paylaşan bir topluluktaki karşılıklı güvendir (aktaran Meyer, 1998:267). Toplumu geliştiren güven, normlar ve ilişkiler ağı olarak tanımlanan sosyal sermayenin kaybolması, insanların ortak bir hedefe doğru birbirleriyle eşgüdümsele eylemde bulunma isteklerinin, arzularının veya koşullarının kaybolması anlamına geliyordu. Gazete okuma oranındaki düşüş de diğer azalan sosyal sermaye ölçülerine bağlıydı (Blom, 2004:43). Yurttaş gazeteciliği, sosyal sermayedeki düşüşü tersine çevirmeyi amaçlar (Meyer, 1998:268).

Sosyal sermayenin kaybının basın açısından sonuçlarına bakıldığında, bunun tiraj kaybı anlamına geldiği görülmektedir; çünkü sosyal sermaye, gazete okumayı da içermektedir. Dolayısıyla burada, basının endişesi sosyal sermaye olarak adlandırılan şeyin azalması değil, gelirlerinin azalmasıdır. Haber örgütlerinin gelirlerinin azalması ise sosyal sermayenin kaybı olarak tüm topluma maledilecek bir ideolojik çerçeve içinde sunulmaktadır.

ABD'li felsefeciler ve sosyologlar, aynı zamanda, kamusal alan kavramını tartışan Alman felsefeci Jürgen Habermas'ın 1962'de yazdığı ancak İngilizcesi 1989'da yayınlanan *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* kitabını okuyorlardı. Habermas'a (2004) göre, en iyi demokratik uzlaşma umudu sunan kamusal alan, geniş ölçüde sanayileşme, kentleşme ve okuryazarlığın ve popüler basının büyümesi, yönetsel devletin yükselişi, yurttaşın kültür ve siyaset tartışmacısından medya tüketicisine değişmesi ile tehlikeye atılmıştı. Savunucuları, yurttaş gazeteciliğini, kamusal alanı yeniden canlandırmanın ve geliştirmenin bir yolu olarak değerlendirdiler (Lambeth, 1998:21).

Keane (2002:298), kamusal alanı tanımlama ve savunmanın ilk iki evresinin, sırasıyla, yurttaşlarına karşı hesap verme yükümlülüğü olmayan, karasal sınırlarla tanımlanmış devlet iktidarının ve örgütlü piyasa kapitalizminin sermaye yanlısı bencilliğinin ortaya çıkardığı modern sorunları gözler önüne serdiğini belirtmektedir.

Kamusal alanın, Habermas'ın *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*'nde kullandığı anlamda olmamakla birlikte yeniden feodalleşmeye maruz kaldığını belirten Keane (2002:309-310) farklı büyüklüklerde, birbirleriyle örtüşen ve birbirleriyle bağlantılı kamusal alanların, kamusal yaşama ve bu terimle bağlantılı olan kamuoyu, kamu yararı ve kamu/özel ayrımı gibi terimlere ilişkin anlayışımızı köktenci biçimde gözden geçirmemizi zorunluluk haline getirdiğini savunmaktadır.

Curran (2002:185) da kamusal alanın daha önce dışlananların dahil edilmesiyle gerçekleşecek basit bir genişletme süreci ile yeniden kurulamayacağını; kamusal alanın ve bu alanla ilgili olarak medyanın rolünün yeniden tanımlanmasını ve yeni bir biçimde tekrar inşa edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Medyanın demokratik işlevlerinden birinin bir temsil aktörü olarak hareket etmesi olduğunu vurgulayan Curran (2002:233), medyanın temsil rolünün içinde alternatif görüşlerin ve bakış açılarının tümüyle yer alabildiği koşulların yaratılmasına yardım etmeyi içerdiğini savunur. Çünkü ancak o zaman, medya tüketimini siyasal etkinlikle eşdeğer gören; siyasal bir görüş sahibi olmayı aktif siyaset yapmayla eşdeğer tutan ve toplumdaki yol gösterici demokratik gücün, medyadaki sav ve kanıtların karşılıklı etkileşimiyle biçimlenen "kamusal alan"daki aydınlanmış kamuoyu olduğunu varsayan "postmodern" yaklaşımdan kopulabilir.

Yurttaş gazeteciliği de ancak alternatif bir gazetecilik yaratabilirse kamusal alanı genişletip etkinleştirebilecektir. Kamusal alanı, "ekonomi ve devletten bağımsız rasyonel ve evrenselci siyasetin alanı" olarak tanımlayan Garnham, piyasa-güdümlü medyanın kamusal yaşama düşman olduğunu savunmaktadır (aktaran Keane, 2002:299-300). Oysa, yurttaş gazeteciliği savunucuları, bu gazetecilik pratiği ile kamusal alanın canlandırılıp geliştirilmesi arasında bir bağlantı kurarken, medyanın ekonomik yapısına ilişkin ciddi bir argüman sunamamaktadırlar.

Medya Alanındaki Yoğunlaşma ve Gazetecilik Pratiklerine Etkileri

Günümüzde enformasyon ve kültürün üretim ve dağıtımını denetleyen girişimlerin sayısı azalmakta, medya sektöründeki yoğunlaşma, izlenmesi güç bir hızla artmaktadır. Bu konudaki bir çalışma Ben Bagdikian tarafından yapılmıştır. Bagdikian, 1983'te yayınlanan "The Media Monopoly" adlı kitabında medya alanına 50 kadar şirketin egemen olduğunu belirtiyordu. Aynı kitabın 1996'daki 5. baskısında bu sayı 10'a düştü. Kitabın 2004 baskısında ise medya sektörüne egemen olan şirket sayısı 5'e düşmüştür. Bunlar, *Time Warner*, *Disney*, *Murdoch's News Corporation*, *Bertelsmann of Germany* ve *Viacom*'dur. Yoğunlaşma yanında, medya kuruluşlarının sahiplerinin medya dışı sektörlerde önemli çıkarları bulunan iş adamları haline gelmesi de medyayı sahiplerinin başka alanlardaki özel çıkarlarını korumak ve geliştirmek için kullandıkları bir araç durumuna getirmektedir.

Medya şirketlerinin büyük bir güç haline gelmesi, yurttaşlarla küreselleştirici güçler arasındaki dengenin daha da bozulmasına, eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmıştır. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü

gibi küreselleşmenin itici güçlerinin dayattığı ideolojik savaşta, medya stratejik bir mücadele silahı olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte okurlara/izleyicilere çarpıtılmış, değiştirilmiş, yönlendirilmiş haberler sunulması olağan hale gelmiştir. Ancak, bir süre sonra sistemin öğeleri kendilerini yeniden üretmekte zorluklarla karşılaşmıştır. Çünkü, yaşamlarını düzenlemede kullanamayacakları önemsiz haberler ya da doğruluğuna güvenemeyecekleri haberler karşısında, okurlar/izleyiciler giderek daha az gazete okumaya ya da televizyon haberlerini daha az izlemeye başlamıştır. Gazete tirajlarının düşmesi ve haber reytinglerinin azalması ise, medya kuruluşlarının gelirlerinin azalmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu azalmanın önüne geçme ve tiraj/rejting artırma çabaları çerçevesinde ortaya çıkan uygulamalardan biri de yurttaş gazeteciliğidir. Söz konusu pratikle, gazeteciliğin aşınan mesleki temellerini onarmaya yönelik yeni arayışlar gündeme gelmiştir.

Gazetecilik mesleğindeki aşınmanın onarılması için yurttaş gazeteciliği okuyucu/izleyici ile medya arasındaki ilişkileri yeniden kurmaya çalıştı. Bu bağlamda gazetelerin okurlarına karşı sorumlulukları olduğu vurgulanmaya başlandı. Yapılan pek çok yoklamada, toplumdaki kurumlar arasındaki güvenilirlik sıralamasında gazetelerin en alt sıralarda yer aldığı görüldü. Okur ile gazete arasındaki güveni yeniden kurma çabalarını gündeme getirdi. Özlüce, bazı haber örgütleri, okurları/izleyicileriyle ekonomik bağlarını güçlendirme çabalarının bir parçası olarak, sorun çözmede ve hangi konuların haber değeri olduğuna karar vermede kamunun katılımını vurgulayan bir habercilik pratiği oluşturmaya çalıştılar. Bu da yoklamaların, odak grupların, topluluklarla yapılan toplantıların ve diğer halkı anlatma çabalarının birleşimini gerektirdi. Bu pratikte, topluluk neyle ilgilendiğini, karşılaştığı en önemli sorunları ve onları çözmede medyanın nasıl yardımcı olabileceğini gazetecilere anlatılmaktadır. Bu tür bir vekillik ve ortaklık, medya ile halk arasındaki ilişkileri engelleyen güvensizliği en azından kısmen kırmak için tasarlanmıştır (Seib ve Fitzpatrick, 1997:196).

Okuyucu/izleyicinin haber örgütlerine güvensizliğinin kısmen de olsa kırılabilmesi ve böylelikle tiraj/rejtinglerin artırılabilmesi, ancak medyanın okuyucu/izleyicilerin gereksinimlerine yanıt veren bir habercilik yapmasıyla mümkün olabilecektir. Bu tür bir habercilik anlayışının ise egemen güçlerin çıkarlarına uymayacağı açıktır. Araştırmacı gazeteciliğin son yıllardaki durumu, sistemin belirli ölçüler içinde de olsa kendini eleştirmeye giden yolları açan bir gazetecilik anlayışını yaşatıp geliştirmeyeceğini göstermiştir.

Muckracking'den* dönüşüme uğrayarak gelişen ve ABD'de Watergate skandalı ile gündeme gelen araştırmacı gazetecilik, bir olayın derinlemesine araştırılması, belgelenmesi, arka planda olup bitenlerin açığa çıkarılmasını anlatan bir gazetecilik türü olarak önem kazandı. Ancak, medya kuruluşları üzerindeki kâr baskıları ve bütçe kesintileri, maliyeti yüksek bir tür olan

---

* Muckracking, skandalları ortaya çıkaran, kamu örgütlerinin kamu çıkarlarına ters düşen uygulamalarını araştırarak bunları açıklamak amacıyla 20. yüzyılın başlarında gündeme gelen bir gazetecilik anlayışıdır.

Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği

araştırmacı gazeteciliğin büyük oranda ortadan kalkmasının yolunu açmıştır. Tiraaj ve gelir azalmasının bir sonucu olarak, Amerikan gazetelerinin bütçe kesintileri ve kadro azaltmaları ile araştırmacı haberciliğin niteliğinde ve miktarında düşüş olacağı konusundaki kaygılar artmıştır. Pulitzer ödülü kazanan araştırmacı gazeteci ve *National Public Radio*'nun haber editörü Bill Marimow, araştırmacı gazeteciliğin son yıllarda çökmekte olduğunu öne sürmektedir. Marimow, gazete tirajlarındaki azalma eğiliminin Pulitzer araştırmacı gazetecilik ödül başvurularını giderek azalttığını belirterek, bunu çok kaygılandırıcı bir eğilim olarak nitelendirmektedir (The Editors Weblog, 2005).

Gazetelerin bütçelerini yeniden yapılandırmanın parçası olarak araştırmacı kadrolarını azaltmayı seçmeleri, basının araştırmacı rolünün kamusal radyolar, bloggerlar ve kâr amaçlı olmayan örgütler gibi diğer medya aktörleri tarafından üstlenilmesi eğilimini doğurur. Medya sektöründeki kârlılık baskısının araştırmacı gazeteciliği basından kovmasıyla boşalan alanın ise yurttaş gazeteciliği ile doldurulabileceği savunulmaktadır.

Schudson (1998:137), yurttaş gazeteciliğini gazetecilerin, vatandaşların demokrasiye bilgili katılımcılar haline gelmesini sağlayacağına inandıkları haberleri sağladıkları “vekil gazeteciliğinin bir değişkesi” olarak görmekte ve bir reform hareketi olarak “tutucu” bir nitelik taşıdığını belirtmektedir.

James Carey, ise tersine kamunun vekilliği olarak gazetecilik anlayışının, araştırmacı gazeteciliği, uzmanlığı ve haber atlatma sistemini beraberinde getirdiğini, böylece gazetecinin rolünün gözcü (watchdog) biçiminde tanımlanarak genişlediğini belirtir. Ancak vekil modelinin egemenliğinin olumsuz etkisi, Carey'e göre, kamunun, kamusal yaşamın pasif bir gözlemcisi haline gelmesidir. Bu noktada, yurttaş gazeteciliği ile kamunun aktif bir siyasal özneye dönüştürülmesi hedeflenmektedir (aktaran Voakes, 2004:26).

Yurttaş gazeteciliğini “kültürel bir değişim” olarak nitelendiren Lambeth (1998a:12) ise, bazı yurttaş gazeteciliği uygulayıcılarının araştırmacı haber vermeye hâlâ sadık kaldıklarını belirterek, yorumlayıcı, derinlemesine, açıklayıcı, araştırmacı bir habercilik anlayışının yurttaş gazeteciliğinde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Lambeth'e (1998b:243) göre, bir yurttaş gazeteciliği projesinin bütünlüğünü korumak için araştırmacı gazetecilik yürütmek gerekebilir. Araştırmacı gazetecilikle yurttaş gazeteciliği arasındaki işbirliği olanaklarını tanımlamak her iki gazetecilik pratiğini de zenginleştirecektir.

Araştırmacı gazetecilikle yurttaş gazeteciliği ilişkisi üzerindeki tartışmalara bakıldığında, liberal basın anlayışı içinde ortaya çıkan gazetecilik pratikleri arasındaki farkların büyütüldüğü, buna karşılık sistemin ekonomik temelinin gözden kaçırıldığı görülmektedir. Bir yandan, bütçe kesintileri nedeniyle araştırmacı haber kadrolarının tasfiyesi gündeme gelirken, diğer yandan pahalı projeler olarak ortaya çıkan yurttaş gazeteciliği pratiklerinin araştırmacı gazeteciliğe alternatif olarak görülmesi, ekonomik bir çelişkiyi yansıtır. Ancak, yönetimlerin araştırmacı gazetecilikten duydukları rahatsızlık, teknolojik yenilikler ve bilgi edinme hakkını sağlayan bir yönetim anlayışının ilerletilmesi gibi gelişmeler, araştırmacı gazetecilikten boşalan yerin yurttaş gazeteciliği ile doldurulabileceğinin savunulabileceği bir zemin oluşturmuştur.

İletişim Teknolojilerindeki Gelişmeler ve Bilgi Edinme Hakkı

İletişim teknolojisindeki gelişmeler ve bilgi edinme hakkının tanınması, yurttaş gazeteciliği hareketine yeni açılımlar sunan olanaklar olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan, aynı gelişmeler, bir meslek olarak gazeteciliğin gerekliliğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmektedir.

İlk olarak 1766'da İsveç'te anayasal bir hak olarak kabul edilen bilgi edinme hakkı, demokrasilerin vazgeçilmez ilkesi olan şeffaflığı sağlamanın temel koşullarından biri sayılmaktadır. ABD'de yurttaşlara Birleşik Devletler hükümeti hakkında bilgi toplama olanağını sağlayan Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası (Freedom of Information Act) 1966'da çıkarıldı. Söz konusu yasa, herhangi bir kişinin Federal Hükümet'in herhangi bir biriminin elindeki belge, dosya ya da diğer kayıtları ulusal güvenlik, özel hayatın dokunulmazlığı, ticari sırlar gibi belirli dokuz istisna dışında elde etme hakkına sahip olduğunu vurgular. Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası, 1974'de çıkarılan Mahremiyet Yasası (Privacy Act of 1974) ve 1976'da çıkartılan Gün Işığında Yönetim Yasası (Government in the Sunshine Act) ile güçlendirildi. Gün Işığında Yönetim Yasası ile kurul halinde ve kolektif bir karar alma mekanizması söz konusu olduğunda toplantıların herkese açık yapılması sonucu "Gün Işığında Yönetim" sistemi doğdu.

Yönetimin yaptığı işlemlerin hukuka uygunluğunun güvence altına alınması, yönetimin elindeki bilgilere erişilebilmesi ile yakından ilgilidir. Şeffaf yönetim anlayışının yerleştirilmesi, gazeteciliğin demokratik bir toplumda varsayılan işlevlerini yerine getirebilmesinin de ön koşulları arasındadır. ABD'de 1970'lerde güçlenen araştırmacı gazetecilik, ancak gün ışığında yönetim anlayışının vurgulandığı bir toplumda yeşerebilirdi. Bu anlayış, teknolojik gelişmelerle birleşince aynı zamanda yurttaş gazeteciliğinin de filizlenmesinde etkili olmuştur. Bilgi edinme hakkı yasalarının işlevselleşmesi, kuramsal olarak yurttaşların gereksinim duydukları bilgilere profesyonel gazetecilerin dolayımı olmadan ulaşmalarını sağlayacaktır. Bilgi edinme hakkının sağlanmasıyla internet erişimi olan her yurttaşın kendi haberine ulaşması ve bunu ağ teknolojilerinin olanaklarıyla yaymasının olanaklı hale geldiği savunulmuştur. Habercilik alanında yaygın biçimde kullanıma sunulan teknolojik gelişmeler sayesinde artık yurttaşların, parmaklarının ucunda küresel erişimli bir yayınevine sahip olabildikleri (Witt, 2004) öne sürülmüştür.

İletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ve bilgi edinme hakkının sağlanmasıyla birlikte yurttaş gazeteciliği hareketi de yeniden değerlendirilmeye gereksinim duymuştur. Yurttaş gazeteciliği hareketi, ilk dönemlerinde büyük haber örgütlerine yerleştirilmesi gereken bir pratik olarak görülürken, bilgisayar ve ağ teknolojilerinin gelişmesi, yurttaş gazeteciliği uygulamalarına yeni olanaklar sunmuştur.

Yeni gelişmeler ışığında yurttaş gazeteciliğinin geleceğinin ne olacağı sorusunu yanıtlamak için, yurttaş gazeteciliğini yaşatmaya çalışan bir grup akademisyen ve gazeteci, 2003 Ocak'ında, Kennesaw State University'de eğitimciler ve gazetecilerin mesleki derneği Kamusal Gazetecilik Ağı'nı (Public Journalism Network-PJNet) biçimlendirmek için bir araya geldi. Aralarında Jay

Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği

Rosen, Lewis Friedland ve Davis Merritt gibi ilk savunucuların da bulunduğu katılımcılar, kamusal gazetecilik için bir sonraki aşamanın ne olacağını belirlemek için stratejik bir toplantı yaptılar. 1988'deki başkanlık seçimlerinin ardından *New York Times*, *Washington Post*, ve *Los Angeles Times* gibi büyük haber örgütleri, yurttaş gazeteciliği konusunda çok sayıda eleştiri geliştirmişlerdi. Dolayısıyla PJNet toplantısında, yeni profesyonel derneğin ismi de tartışılan konular arasındaydı: Kamusal Gazetecilik Ağı mı, yoksa Yurttaş Gazeteciliği Ağı mı olmalıydı ya da yurttaş ve kamusal gazetecilik terimlerini bırakmak iyi bir halkla ilişkiler olabilir miydi? Yurttaş gazeteciliği kendi karşıtlarını geliştirdiği için *State*'de basın eleştirmeni Jack Schafer ve *Editor and Publisher*'da Alan Wolper gibi gazeteciler, kamusal gazeteciliğin öldüğünü açıkladılar (Witt, 2004).

Kansas'da 2003 yazında düzenlenen PJNET toplantısında ise yurttaş gazeteciliği hareketinin geleceği konusundaki endişe daha da belirginleşti. Toplantıda, *Spokesman-Review*'ın editörü ve kamusal gazeteciliğin savunucusu Steve Smith, "Biz 94 ya da 95'te yaratıcı kültürel değişimden, dönüşümsel değişimden söz ediyorduk. Olmadı. Şimdi sadece hayatta kalmak için mücadele ediyoruz" diye yakınıyordu (Witt, 2004).

İyimserliklerini koruyan katılımcılar ise kamusal gazeteciliği 'kamu'nun gazeteciliğine dönüştürecek bir değişim üzerinde durdular. Yurttaşların katılımcı bir gazetecilik hareketi olarak görülen ve 2000 yılında Güney Kore'de kurulan OhmyNews benzeri siteler, kamusal gazetecilik pratiğinin yaşayacağını kanıtı olarak değerlendirildi.

OhmyNews sitesi bilgisayarlı ağ teknolojilerinden yararlanarak, "OhmyNews her yurttışı bir muhabir yapıyor" sloganıyla ortaya çıkmıştır. Siteye, her gün ev kadınları, öğrenciler, profesörler ve diğer yurttaş gazetecilerinden yüzlerce haber gönderilmektedir. 53 kadrolu muhabiri ve editörünün yanında 26.700 yurttaş muhabiri bulunan sitenin yaklaşık 1 milyon okuyucusu vardır. Haber ve yorumu bir arada sunan siteye yurttaşlardan gelen haber öyküleri editöryal bölüm tarafından değerlendirilerek sayfaya yerleştirilmektedir. Sitenin kurucusu ve başkanı Oh Yeon-Ho'ya göre, OhmyNews, geleneksel basına duyulan hoşnutsuzlukla vatandaşların birbirleriyle konuşma isteğini bir araya getirmekten doğan bir sitedir (Yu, 2003).

OhmyNews gibi siteler, teknolojik gelişmelerin kullanıma soktuğu web tabanlı birçok değişikliği kullanarak çok sayıda okuyucu kazandılar. ABD'de Weblog'lar ya da "blog"lar, dikkat çekmeye başladı. Blogger.com gibi sitelerden ücretsiz ulaşılabilen online kendi-yayıncılık araçlarının kullanımı ile küresel erişime sahip olunabiliyordu. Bu durum, pek çok kişinin yeni ağ teknolojilerini habercilik açısından yeni açılımlar sunan bir fırsat olarak değerlendirmesine yol açtı.

Örneğin, Schaffer (2000), internetin gazeteciliği zenginleştirerek, haber örgütlerinin yurttaşlara yardım etme kapasitesini artırdığını belirtir: Haberin Web ile birleşmesi sonucu haber örgütleri yurttaşları ilgilendiren meseleler konusunda bir bütünlük duygusu geliştirmeye yardımcı olabilirler.

Steven Johnson ise söz konusu değişimleri neredeyse Darwinci bir tarzda kavramlaştırarak, kamusal gazeteciliğin DNA'sının tamamen değiştiğini öne

sürer (aktaran Witt, 2004). Kamusal gazetecilikte sahip olunan en iyi araç, temsilci yurttaş gruplarıyla düzenlenen yüz yüze toplantılar olduğu halde, yurttaş gazetecileri, haber merkezinden halka ulaşmanın hiçbir zaman kolay bir görev olmadığını, kurumsalaşmış medya örgütlerinin alışkanlıklarının kolayca değişmeyeceğini gördüler. Gazetecilerden karar verme gücünü halkla paylaşmalarını istemek ya da sadece her gün halkı dinlemelerini istemek, baştan kaybedilmiş bir savaşa benziyordu. Ancak, weblogların gelişmesi, yurttaş gazeteciliği uygulamaları için yeni olanaklar sundu.

Yeni olanaklar sayesinde, BuzzMachine.Com'da Jeff Jarvis gibi tanınmış bloggerlar, geniş bir izleyici kitlesini siteye çekebilmektedirler. Jarvis'in, hyperlocal gazetecilik olarak adlandırdığı habercilik tarzı, yorgun bir muhabire çok önemsiz görünen ancak yerel okuyucuları ilgilendiren olaylar hakkında haber vermeyi içermektedir. Verilen olaylar, bir bölge toplantısından eğitsel spora kadar her konuyu kapsayabilir. Aynı zamanda, büyük medya gruplarının haberleri üzerinde de bir izleme etkinliği gerçekleştirilmektedir. Jarvis'in weblog'unda yurttaş gözcüsü (watchdog) bloggerlar, haberlerinin doğru olup olmadığını ya da kişisel yanlılıklarının haberlerine sızıp sızmadığını görmek için muhabirleri izlerler. Örneğin, Wilgoren Watch'da, *New York Times* muhabiri Jody Wilgoren'in Howard Dean'in Beyaz Saray Kampanyasını haber yapma biçimi yurttaşlar tarafından incelenmiştir.

Online gazetecilik araçlarını kullanan sitelerin, yardım toplama, sıradan insanları belli meseleler etrafında örgütleme gibi toplulukları belli bir eylem yönünde harekete geçirdiği başarılı örnekler mevcutsa da Webloglar konusunda öne sürülen argümanların çoğu yüzeysel görünmektedir. Siberuzaya erişim ve siberuzayın yönetimi gibi konuları içermeyen argümanlar, temelden yoksun kalmaktadır.

Gazetecilik pratikleri açısından bakıldığında ise, OhmyNews sitesinin "her yurttaş bir muhabirdir" sloganı, üzerinde durulmaya değerlidir. Bu durum, değişen koşullar altında haber, gazete ve gazetecinin tanımlarının ve işlevlerinin yeniden gözden geçirilmesini zorlamaktadır.

Dizüstü bilgisayarlar, dijital fotoğraf makineleri ve kameraların yaygınlaşması ve fiyatlarının giderek düşmesiyle haber kaydetme araçları olarak kullanılmaları, sıradan yurttaşlara kendi haberlerini yapmaları için olanaklar sunmaktadır. Hazırlanan haberler, haber yayma aracı olarak internet ortamının kullanılmasıyla erişime sahip olan herkese ulaşabilmektedir. Bu durum, yeni teknolojileri elde etme ve kullanma becerisine sahip her yurttaş potansiyel muhabir haline getirse de uygulamada çözülmesi gereken sorunlar bulunmaktadır. Sıradan bir yurttaşın günde haber okumaya/izlemeye ayıracağı zamanın sınırlı olduğu düşünöldüğünde, insanların karmakarışık bir haber okyanusunda gereksinim duydukları habere ulaşmak için bir rehberliğe ihtiyaç duyacakları açıktır: Gereksinim duyduğu haberlere en hızlı biçimde hangi siteden, nasıl ulaşacaktır? Hangi sitenin içeriği güvenilirdir, hangi site hızlı habercilik yapmaktadır, aldığı enformasyonu yorumlayabileceği, değerlendirebileceği bilgiyi hangi siteden edinecektir?

Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği

Yurttaş muhabirin de haber hazırlamaya ayıracak sınırlı zamanı olacağından, bazen hiç zamanı olmayacağından sürekli ve düzenli haber akışının nasıl sağlanacağı sorusunun da yanıtlanması gerekecektir.

Diğer yandan, Web siteleri ve webloglarda yayınlanan haberler, büyük medya kuruluşları için bir kaynak oluşturmaktadır. Örneğin, 2004 baharında, bir yurttaşın ABD askerlerinin bayrağa sarılmış tabutlarını Irak'ta bir uçağa yüklenirken gösteren dijital fotoğraflarını çekmesinden birkaç gün sonra, fotoğraflardan biri *Seattle Times*'in ön sayfasında yayınlandı. Birkaç gün sonra, TheMemoryHole.org, Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası (Freedom of Information Act) hükümleri sayesinde edindiği düzinelerce benzer fotoğrafı yayınladı. Daha sonra, fotoğraflar tüm büyük gazetelerde yer aldı. Ardından Irak'taki Ebu Gıreyb cezaevinden taciz ve işkence fotoğrafları akmaya başladı. Dunleavy'ye (2004) göre, ABD askerlerini üst üste binmiş çıplak Iraklı askerlerin önünde poz vermiş şekilde gösteren fotoğraflar, aslında karşı koyma hakkının ve demokrasi kurumunun zaferini göstermektedir. Iraklı esirlerin fotoğrafları, gerçeği saklamak yönünde gösterilen tüm çabalara karşın, demokratik değerlerin ve yurttaşlık haklarının yaşadığının ve korunduğunun bir kanıtı olarak değerlendirilmelidir.

Irby (2004) ise teknolojik gelişmeler ve her yerde hazır ve nazır bulunan dijital kameralar nedeniyle, hangi yöne bakılsa elinde bir dijital kamera ile bir yurttaş görülebileceğini vurgulamaktadır: ABD'ye kalkacak bir uçağa yüklenen asker tabutlarını çeken kişinin bir gazeteci değil, eski bir kargo bölümü çalışanı olması, Bağdat yakınlarındaki Ebu Gıreyb Cezaevi'nde sorgulama taktiklerini fotoğraflayanların da asker olmaları, gerçekleri ortaya çıkarabilecek olayların artık gazeteciler değil, olayı deneyimleyen ya da ona tanık olan sıradan insanlar tarafından gündeme getirilebileceğini göstermektedir.

Gerçekte, haber konusu olayı meydana getiren, deneyimleyen ya da olaya tanık olan yurttaşlar, –ki gazetecilik terminolojisinde göre haber kaynakları– büyük medya kuruluşlarında yayınlanmayan hikayelerini, ağ teknolojileri sayesinde kitlelere ulaştıracak bir araca sahip olmuşlardır. Gazeteler de haberi doğrudan haber kaynağından almak yerine, ikincil bir haber kaynağı olarak interneti kullanmakta, sanal ortamda ilgi gören haberlere sayfalarında yer vermektedirler.

Yurttaş Gazeteciliği Pratiklerinin Özellikleri

Yurttaş gazeteciliği konusundaki literatürün en dikkat çeken özelliği, ihtilafı olmasıdır. Konu ister yurttaş gazeteciliğinin amaçları, ister amaçların yerine getirilmesindeki performans, ister demokrasi kuramıyla ilişkisi, ister uygulamasının doğası ya da topluluğa etkisi olsun, hararetli tartışmalar vardır. Yurttaş gazeteciliğinin ateşli savunucuları olduğu gibi, bu uygulamaya sert biçimde karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Ayrıca, yurttaş gazeteciliği olarak değerlendirilen gazetecilik pratikleri arasında da farklar bulunur.

Voakes (2004:32), yurttaş gazeteciliği konusundaki anlaşmazlıkların bazılarının uygulama yöntemlerine ilişkin olduğunu belirtmektedir. Henüz yurttaş gazeteciliğini bir kavram olarak açıklayan tek bir doküman

bulunmadığını belirten Voakes, bunun nedenini yurttaş gazeteciliğinin mantığının aslında tümevarımsal olmasına bağlar. Çünkü, yurttaş gazeteciliği uygulamaları, gazetecilerin insanları kamusal yaşama dahil etmek için farklı yollar denemeleri ve neyin başarılı olduğunu bu deneyim içinde öğrenmeleri biçiminde belirlemiştir.

Yurttaş gazeteciliğinin henüz bir tanımının yapılamaması da, hareketin, birbirinden farklı pratikleri içinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Hareketin en önemli savunucularından Davis Merritt, kendisinden yurttaş gazeteciliğini bir iki cümleyle tanımlaması istendiğinde, “Her şeyden önce, siz bana araştırmacı gazeteciliğin her şeyi kapsayan tanımını–hatta gazeteciliğin kendisinin tanımını– veren bir cümle gösterin” diye yanıt vermektedir (Dvorkin, 2005).

Yurttaş gazeteciliği savunucularının bir tanım yapma konusundaki isteksizlikleri, büyük ölçüde, gazeteciliğin temel amacının biçimlendirilmesindeki kuramsal tartışmalarda ekonomik ögeyi göz ardı etmelerinden kaynaklanır. Hareketin uygulanmasını biçimlendiren, medyada sahipliğin ve ticarileşmenin yoğunlaşmasıyla sistemin sorgulanması değil; bu eğilimin gazetelerin okuyucularıyla ilişkilerinin kopmasına yol açtığı, dolayısıyla gazetecilik mesleğinin kendi varlık temellerini aşındırdığı bir süreçteki çözüm arayışlarıdır. Bu çözüm arayışlarında da sorunun nedenleri, kökenleri üzerinde değil, belirtileri üzerinde durulmaktadır. Giderek okuyucu kaybeden gazeteler, azalan reklam gelirlerine bir çözüm bulmak için çeşitli denemelere girişmişlerdir. Bu tür girişimler yeni olmamakla beraber, yurttaş gazeteciliği adı altında toplanabilecek birbirinden çok farklı uygulamaların ortak özelliği, okuyucu/izleyici kitlesini, tüketici olarak değil yurttaş olarak vurgulamalarıdır. Böylece, hareketin demokrasi tezleriyle, yurttaşlık, topluluk ve kamusal alan gibi kavramlarla temellendirilmesinin yolu açılır.

Yurttaş gazeteciliğinin amacı, yurttaşların çözümsüzlük ve yabancılaşma duygularının üstesinden gelmelerini sağlayabilmek için onları katılıma teşvik edecek olanaklar yaratmak olarak sunulur. Bu da, haberin oluşma sürecinde yurttaşlara söz hakkı tanıyarak, bir kamusal tartışma ortamı yaratılmasıyla gerçekleştirilmeye çalışılır.

Edmund B. Lambeth (1998:17), yurttaş gazeteciliği pratikleriyle ilgili olarak aşağıdaki özellikleri saymaktadır:

1. Neyin haber yapılacağını seçme özgürlüğünü korurken bile yurttaşların hikayelerini ve fikirlerini sistematik biçimde dinlemek;
2. Önemli topluluk meseleleriyle ilgili hikayeleri çerçevelemenin alternatif yollarını araştırmak;
3. Yurttaş tartışmaya ve meselelerin kamusal anlayışını oluşturmaya teşvik etmede en çok şansa sahip olan çerçeveleri seçmek;
4. Önemli kamusal sorunları haberleştirmede, olası çözümlere ilişkin kamusal bilgiyi ve alternatif eylem yönlerinin hizmet ettiği değerleri geliştirecek bir biçimde inisiyatif almak;
5. Kamuyla nasıl daha iyi ve saygın bir iletişim kurulacağı konusuna sürekli ve sistematik olarak dikkat etmek.

Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği

Rosen'e (1998:46) göre de yurttaş gazeteciliği, gazeteciliğin hangi yöne gitmesi gerektiği hakkında açık bir diyalogdur. Hem kamu üzerinde düşünme, konuşma ve yazma ile hem de kamusal bir biçimde gazetecilik yapmayla gerçekleştirilir.

Rosen'in betimlemesinden de anlaşılacağı gibi, birbirinden farklı pratikler yurttaş gazeteciliği altında toplanmıştır. Bu noktada Iggers'in, (1998:144) yurttaş gazeteciliği uygulamalarına ilişkin olarak yaptığı ayrımlar aydınlatıcı olabilir: İlk olarak kamusal müzakereyi vurgulayan yaklaşımlar ile topluluğun müdahalesini vurgulayan yaklaşımları birbirinden ayırır. İkinci olarak, projelere odaklanan yaklaşımlar ile kamusal gazetecilik değerlerini habercilik rutinleriyle birleştiren yaklaşımlar arasında bir ayrım yapılabileceğini belirtir. Üçüncü olarak da kamusal gazeteciliği kamu hakkında gazetecilik olarak gören yaklaşımlarla onu kamuyla birlikte gazetecilik olarak gören yaklaşımlar arasında bir ayrım yapar.

Farklı fikirlerin ve projelerin yurttaş gazeteciliği terimi altında geliştiğini belirten Lichtenberg (1999) de, yurttaş gazeteciliğinin tam olarak ne olduğunu ortaya çıkarabilmek için onu geleneksel gazetecilikle karşılaştırma yoluna gider: Geleneksel gazeteci yalnızca olayları aktarmaya yönelik, nesnellığı, yansızlığı sürdürmeye çalışan bir duruş sergilerken, yurttaş gazeteciliği yapanlar, tam tersine sahip oldukları değerlerin sadece haberlerini biçimlendirdiğine değil, biçimlendirmesi gerektiğine de inanırlar. Yurttaş gazeteciliğinin önemli bir diğer özelliği, hangi hikayelerin ve meselelerin haber yapılacağı konusundaki kararlar için bir kaynak olarak halka – bir gazetenin okuyucuları ya da izleyiciler – güven duymasıdır. Böylece yurttaş gazetecileri, Amerikalıların kendi 'ulusal tartışma' terimlerini belirlemesine izin verirler.

Sunulan görüşlerin odaklandığı konular, iki nokta etrafından toplanmaktadır. Birincisi gazetecilerin haber üretim sürecindeki duruşlarıdır. Gazetecilerin, sistemin aksayan yanlarını sorgulamakla mı yetinecekleri yoksa çözümlerin girişimcisi mi olacakları; bağımsız gözlemciler olarak mı kalacakları, yoksa katılımcı aktivistler mi olmaları gerektiği soruları tartışılmaktadır. Buzz Merritt ve Rosen, gazeteciliğin demokratik bir toplum için sadece bağımsız, olgusal bir vakanüvislik değil, fakat aynı zamanda demokratik sürecin bir ekicisi olması gerektiğini öne sürerler. Buna karşın, ana akım medya eleştirmenleri, gazetecilerin gözlemci rollerini terk edip katılımcı ya da savunucu haline geldiklerinde hem tarafsızlıklarını hem de güvenilirliklerini yitireceklerini öne sürerek yurttaş gazeteciliğini eleştirmektedir. Özlüce, gazetecilerin yansız olmalarının olanaklı olup olmadığı değil, yansız olmalarının gerekip gerekmediği konusu tartışılmaktadır.

Bir diğer tartışma noktası ise haberin üretim sürecinde yurttaşın rolüne ilişkindir. Gazeteciler, yurttaşları ilgilendiren konularda yurttaşlarla ilgili haberler mi yapacaktır; yoksa haberin oluşturulmasına yurttaşları da katan pratikler mi benimsenecektir sorusu tartışılır. Ancak her iki görüşten kaynaklanan gazetecilik pratiği de yurttaş gazeteciliği adı altında toplanmaktadır. Gazetecilerin yurttaşları ilgilendiren konularda, kamusal meseleler hakkında haber yapmaları yeni bir pratik değildir. Her gazete kendi yayın politikası doğrultusunda değişen ölçülerde haberlerinde kamusal meselelere, tartışmalara yer verir. İkinci pratik

ise haberin üretim sürecine yurttaşların aktif olarak katılmasını gerektirir ki, bu etkileşimi sağlamak için projeler üretilir.

Pew Center gibi kuruluşlar tarafından desteklenen bu projelerden birkaç örnek sunmak, yurttaş gazeteciliğini daha iyi kavramaya yardımcı olabilir. Bu tür projelerden biri, Amerikan gazeteciliğinin ilk ve en kalıcı yurttaş gazeteciliği koalisyonlarından biri olarak kabul edilen ve 1994 yılında gerçekleştirilen We the People/Wisconsin adlı münazara projesidir. Projenin ortakları *Wisconsin Public Television*, *Wisconsin State Journal*, *Wisconsin Public Radio*, *WISC-TV (CBS)* ve yerel bir halkla ilişkiler firması olan *Wood Communications Group*'tur. Yurttaşların ilgisini seçimlerle ilgili haberlere yöneltmek ve onları kamusal alana çekmek için oluşturulan projede Pew Center, projenin seçimlere kamusal katılımı artırma konusunda bir etkiye sahip olup olmadığını ölçmelerine yardım etti. Proje çerçevesinde, valilik seçimleriyle ilgili olarak üç belediye binası toplantısı, vali adayları arasında bir tartışma ve senato seçimleriyle ilgili bir belediye binası toplantısı organize edildi. Ayrıca, *Wisconsin State Journal*, kasım seçiminden hemen önce, adayların ve kampanyalarının reklamcılık ve tartışmalarda önceden belirlenmiş soru ve yanıtlarla kamuoyunu nasıl yönlendirmeye çalıştığı konusunda "Silahlı ve Tehlikeli" adını taşıyan bir seçmen eğitimi dizisi yayınladı. Yoklamalarla, yurttaş gazeteciliği uygulamasından önce ve sonra seçmen farkındalığı ve bağlanmışlığı (connectedness) ölçüldü. Ekimde, 230 yetişkinden oluşan rasgele örnekleme görüşüldü, medya sunumundan önce ve seçimden sonra 141 kişilik grupla görüşüldü. Seçimler konusunda kamusal ilgi ve bilginin arttığı, insanların oy kullanmaya özendirilmiş hissettirildikleri ve haber örgütlerine ilişkin olarak daha olumlu bir tutuma sahip oldukları bulguları. Bulgular, "Civic Journalism: Does it Work?" adıyla yayımlandı.

Yine Pew Center tarafından desteklenen bir başka proje, 1995'te Cincinnati'de, *WKRC-TV (CBS)*, *The Community Press Chain of Suburban Weeklies*, *Q102* ve *WNNK Radio* tarafından gerçekleştirilen Voices of the People'dır. Proje, seslerinin duyulmasını sağlayarak yurttaşları güçlendirmeyi amaçladı. Proje ortakları, yayınlarında telefon rehberinden seçilen kişilerin gereksinimleri ve yaşamlarını etkileyen meselelerin tartışılmasına yer verdiler. Pew Center da proje ortaklarının Voices of the People şemsiyesi altındaki projeleri organize edecek bir topluluk koordinatörünün bulunması ve ücretinin ödenmesini sağlayarak destek verdi. İlgilenilen ilk meselelerden biri, spor stadyumlarının kamusal finansmanıydı. *Community Press* gazeteleri okuyucularını, mesele konusundaki sorularını göndermeye çağırdılar ve haftalık sütunlarda soruları yanıtladılar. Benzer biçimde, *WKRC*, akşam yayınlarında ve pazar sabahı yayınlanan kamusal meselelerle ilgili programında izleyicilerden gelen soruların üçte ikisini yanıtladı: 15 Mart'ta da stadyum finansmanının lehindeki ve aleyhindeki uzmanların katıldığı ve yurttaşların soru sordukları özel bir TV programı yayımlandı. Temmuzda, *WKRC* muhabirleri, kamusal dinleme uygulaması için her hafta bir kasabaya gittiler. Böylece 4 kasabanın sakinleriyle görüşüldü. Yerel meseleler konusunda düzenlenen kasaba toplantıları her hafta canlı olarak yayımlandı. Ayrıca, proje ortakları, yurttaşların Kasım seçimlerine

Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği

katılacak kongre adaylarına soru sorabilecekleri 6 belediye binası toplantısı düzenlediler.

Pew Center tarafından desteklenen Front Porch Forum adlı bir başka proje ise 1996'da Seattle'da uygulandı. *The Seattle Times*, *KUOW-FM Radio*, *KCTS Public TV* ve *KPLU-FM* tarafından yürütülen, valilik ve kongre seçimlerine odaklanan projede, bir proje koordinatörü tutularak 2000'den fazla yurttaşın forumlara, odak gruplara ve yoklamalara katılması sağlandı. Böylece 1996 seçim kampanyasında yurttaşların ilgilendikleri meseleler belirlendi. Yurttaşlar özellikle ahlâklılık ve aile meselelerine önem veriyorlardı. Yurttaşların adaylara soru sorabildikleri forumlar, *KCTS* tarafından prime time'da canlı olarak yayımlandı.

Etkileşimli gazetecilik uygulamasında yeni bir gelişmeye işaret eden Waterfront Renaissance projesi ise *The Herald* ve *KSER-FM Public Radio* tarafından 2001'de Everett'te gerçekleştirildi. Proje, haber örgütünün güvenilirliği ile önceleri genel olarak reklamcılık ve eğlence sitelerinde kullanılan Web tabanlı oyun teknolojisini birleştiriyordu. *Herald*, sadece bilgilendirmeyi değil, aynı zamanda şehir sakinlerini kapsamlı bir kıyı şeridi planı geliştirme yönünde harekete geçirmeyi de hedefledi. Gazetede 22 Nisan 2001'de yayınlanmaya başlayan dört bölümlük bir dizi, kıyı düzenlemesiyle ilgili seçenekleri, diğer sitelerin başarılarını ve Everett kıyısında olması gerekenler konusunda yurttaşların düşüncelerini öğrenmek için bir "kes ve gönder" formunu kapsıyordu. Gazete aynı zamanda 10 semt toplantısı ve bir ulusal kıyı geliştirme uzmanının konuştuğu daha geniş bir kasaba toplantısı aracılığıyla yurttaşların düşüncelerini öğrendi. Yeni teknoloji sayesinde, gazete web sayfasına yurttaşların planlarını açıklayabilecekleri bir seçenek koydu. Kullanıcılar bir kıyı şeridi haritasına tıklayarak ve ekrandaki bir ikon menüsünü kullanarak kendi kıyı geliştirme planlarını tasarlayacaklardı. The Sim City oyununda olduğu gibi seçimlerle oynayabileceklerdi ve daha sonra onu elektronik olarak gönderebileceklerdi. Bu yolla 420 kişi, kendi kıyı planını gönderdi; 600 kişi de posta ile gönderdi. Ayrıca, 300 sakin geliştirme istemeyen bir dilekçeyi imzaladı ve *Herald*'a gönderdi. Gazete sonuçları yayınladı: İnsanlar kıyıya park yapılmasını istiyorlardı. Gazete, kamusal düşüncenin dikkate alınmasını garantilemek için de 4 bağımsız izleme grubu kurulmasına öncülük etti. Ertesi yıl kıyıda, bir yurttaş isteği olan bisiklet yollarının yapımına başlandı.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, yurttaş gazeteciliği projeleri gazetecilerin yurttaşları sorunlarını ortaya koyma ve çözüm önerileri bulma konusunda harekete geçirdiği ve yurttaşların haber üretim sürecinde aktif rol aldığı uygulamaları içermektedir. Bu noktada, Schudson (1998) yurttaş gazeteciliğinin, hükümetin yurttaşların gereksinimlerine hizmet etmesi ve yurttaşların vekaleti ile işlemesi gerektiği önermesiyle olduğu gibi demokratik yaşamın diğer gerçekleriyle de bağdaşmadığını belirtmektedir. Normal hükümet kanalları dışındaki toplantılara ve çözümlere destek verdiğinden yurttaş gazeteciliğinde bir hükümete güvensizlik ruhu bulunduğunu dile getirmektedir.

Hanno Hardt (aktaran Voakes, 2004:29) ise yurttaş gazeteciliğinin, medya girişimlerinin değişen amaçlarından kaynaklanan yapısal sınırlamalarından çok

içerikle ilgili yüzeysel sorunlarla ve güncel ilgilerle sınırlı kalmasından dolayı hayal kırıklığına uğradığını belirtmektedir.

Yurttaş gazeteciliği projeleri, sınırlı bir topluluğu ve bu topluluğun sınırlı sorunlarını ele alan uygulamalardan oluşmaktadır. Bu yönüyle ortaya çıkardığı bir sorun, hedeflediği topluluğu özgül sorunlarla oyalarken sorunların arkasındaki genel yapıyı değiştirecek hareketler konusunda ulusal uzlaşmanın gerçekleşmesini daha da zorlaştırabilmesidir. Toplumsal sorunları semt sorunları bazına indirmekte, yapısal sorunların yüzeysel görüngülerine odaklanmakta; etnik köken, toplumsal cinsiyet ya da diğer grup dayanışmaları biçiminde bölgesel bağlılıkların güçlenmesini sağlarken genel politika üzerinde daha etkili olabilecek sınıfsal bir bağlılığı zayıflatmakta, bölünme eğilimlerini artırmaktadır.

Ekonomik Açından Yurttaş Gazeteciliği

Yurttaş gazeteciliği tartışmalarında söz konusu pratiklerin ekonomik maliyetleri ya da bu tür bir gazetecilik pratiğinin serbest pazar ekonomisi içinde nasıl işler hale getirileceği konularına pek rastlanmaz. Yurttaş gazeteciliğinde, yoklamalar, odak grup çalışmaları, kamusal forumlar ve yurttaş gündeminin yaratılması etkinliklerinin masrafları projelere destek veren yardım kuruluşlarının fonlarından ya da Pew Center gibi savunucu kuruluşlardan sağlanır. Yurttaş gazeteciliğini uygulayan gazetelerin yurttaş yoklamaları ya da yurttaş panelleri yaratmak için fonların sağladığı binlerce dolarlık bütçeleri işlettikleri düşünüldüğünde, Merritt'in, 1995 ve 1996'da birkaç kez "kamusal gazeteciliğin maliyeti yoktur. O bir tutum değişiminden başka bir şey değildir" görüşünü öne sürmesi tuhaf görünmektedir. Gartner, bir gazetenin Pew Center'den para almasıyla başka kuruluşlardan para alması arasındaki fark olmadığını, projelerde Pew Center'in koordinatörlüğünü kabul eden gazetelerin General Electric ya da United States Information Agency tarafından finanse edilen koordinatörleri de kabul edebileceğini belirtir (Buckner ve Gartner, 1998:231). Böylece, yurttaş gazeteciliğinin ekonomik açısından bağımsız olamayacağını vurgular.

Yurttaş gazeteciliği, geleneksel olarak dışlanmış gurupları içerecek şekilde demokrasiye katılan yurttaşlar tabakasını genişletmek ister gibi görünür. Bununla birlikte medya işletmeleri, sadece reklamcılara çekici gelen guruplarla ilgilenirler. Medya işinin kârını belirleyenler, okuyucular ya da izleyiciler değil, reklamcılardır. Öte yandan, yurttaş gazeteciliği savunucuları, topluluk katılımının genişlemesinin haber örgütlerinin izleyicilerinin bir genişlemesiyle sonuçlanacağını, bunun da sırayla daha çok reklamcıcıyı çekeceğini tahmin ederler.

Reklam gelirlerini artırmak için topluluk katılımının artmasının yanında, bulunan bir başka çözüm de içerikle ilgilidir. Buna göre, yeni medya, fiziksel üretim araçları ucuzladıkça ve erişim engeli azaldıkça yeni tekel gücü kaynakları aramaktadır. Bu noktada, içerik, geleceğin medya biçimlerinde, saygın, doğruluğu kanıtlanmış haberlerle enformasyon üretim sürecinde potansiyel bir tekel gücü kaynağı yaratabilir. Bu durum, yurttaş gazeteciliği için de bir fırsat yaratır. Aşırı enformasyon yükü güvenirliliğin azalmasında bir değişken ise, güvenirliliği sağlayabilenler, güvenilir ve dolayısıyla etkili bir editoryal çevre

arayan reklamcılarını çekmeye yetecek kadar bir kamu dikkati elde edebilirler. Geleneksel gazete işletme ekonomisi de bunu doğrular. Bir gazetenin değerinin yüzde 80'ini, fiziksel yer ve envantere çok muhasebecilerin 'iyi niyet' dedikleri şey oluşturur (Dykers, 1998:273). Bu noktada yurttaş gazeteciliği, savunucularına göre, dağıtım biçimi ne olursa olsun, hitap ettiği topluluğun güvenine sahip olmak için yeterli iyi niyete sahip yeni bir medyanın yolu olabilir. Bu durumda reklamcılar, yeni medyanın toplumsal etkisinin kendileri için ticari etkiyle sonuçlanacağını düşüneceklerdir.

Haber medyasının reklamcılık sektörüyle ilişkileri açısından bakıldığında, yurttaş gazeteciliğinin, gerçekte kamusal gazeteciliğin bir pazarlama stratejisi gibi tasarlandığı görülmektedir. Yurttaş gazeteciliği, giderek artan tiraj/reyting kaybını önlemek için okuyucu/izleyici kitlesine "müşteri" olarak değil, "yurttaş" olarak seslenmeyi denemekte, temeldeki serbest pazar ideolojisi değişmese de, ideolojinin seslenme biçimi değişmektedir.

Yurttaş Gazeteciliği Uygulamalarının Etkinliğine Yönelik Araştırmalar

Yurttaş gazeteciliği uygulamalarının etkinliğini ölçmek için hem kamu hem de gazetecilik üzerindeki etkileri konusunda ampirik araştırmalar yapılmıştır. Ancak, söz konusu araştırma sonuçları incelendiğinde çelişkili sonuçlarla karşılaşılmaktadır (Witt, 2004). Birkaç örnek vermek gerekirse, Lewis Friedland ve Sandy Nichols, yurttaş gazeteciliğinin, artan gönüllülük kadar kamusal müzakere, gelişmiş sivil yetenekler, değişen kamusal politika ve yeni topluluk örgütlenmelerinin biçimlenmesi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bulgulamışlardır. Diğer yandan, Tanni Haas ve Brian Massey yaptıkları araştırmada, kamusal gazeteciliğin gazetecilerin ve yurttaşların tutum ve davranışları üzerinde önemli bir etkisi olmadığı sonucuna vardılar.

Pew Center for Civic Journalism'den Pat Ford, beş yurttaş gazeteciliği uygulamasını inceleyerek, bu gazetecilik hareketinin başarısının, gazetelerin yakın dönemi ilgilendiren projelerinin ötesine uzanan topluluk örgütlenmeleri yaratma yeteneği olduğunu ortaya çıkardı.

David Kurpius (1997), televizyon haber merkezlerinde yürüttüğü çalışmasında, yurttaş gazeteciliğinin sadece bir seferlik projelerden farklı olarak, günlük rutinin parçası haline geldiğinde tüm haber merkezinin daha istekli çalışabileceğini fark etti

Lewis Friedland ve Sandra Nichols, altı yüzden fazla yurttaş gazeteciliği projesini incelediler. Yurttaş gazeteciliği hareketinin ilk aşamasının daha çok seçime odaklı projelerden oluştuğunu, ancak bunların daha sonra topluluğun uzun dönemli görüşlerine yönelerek, ya da ırk ilişkileri, gençler veya göçmenler gibi özgül bir konuya yönelerek topluluk projelerine dönüştüğünü gördüler (Voakes, 2004:31).

Bare ise (1998:85), yurttaş gazeteciliğinin etkisinin üç biçimde ölçülmesi gerektiğini savunmaktadır. Birincisi, yurttaş gazeteciliği kendini editoryal içerikte açığa vurabilir. İkincisi, yurttaş gazeteciliği gazete kadrosunun haber toplama ve yazmada kullandığı davranışlarını ve pratiklerini değiştirebilir. Üçüncüsü, yurttaş

gazeteciliği, muhabirlerin ve editörlerin inançlarını ve tutumlarını etkileyebilir. Haber kadrosunun sahip oldukları inanç ve değerlerin araştırılmasının ihmal edildiğini belirten Bare (1998:107), *World-Herald, News and Observer* ve *Eagle* gazetelerinin kadrosu üzerinde yaptığı tutum araştırmasında, yeni olanın yurttaş gazeteciliği tekniklerinin keşfi değil; yurttaş gazeteciliği konusundaki inançların yoğun olarak nasıl uygulanacağı olduğunu bulgulamıştır.

Friedland, Sotirovic ve Daily (1998) ise yurttaş gazeteciliğinin sosyal sermayenin yaratılmasındaki etkisini incelediler. Genel olarak yurttaş gazeteciliğinin asıl yaptığının sosyal sermaye yaratmak olacağı düşünülse de, araştırmacılar yurttaş gazeteciliğinin doğrudan sosyal sermaye yaratamayacağını ve sosyal sermayenin biçimlenmesinin çoğu güncel olan kamusal gazetecilik projelerinden daha uzun bir zaman aralığında meydana geldiğini öne sürerler.

Yurttaş gazeteciliğinin amaçlarına ulaşım ulaşmayacağı konusundaki araştırmalar ise son derece sınırlıdır. Yurttaş gazeteciliğinin etkileri konusundaki araştırmaların çoğu, yurttaşların kamusal bir mesele ya da siyasal kampanya hakkındaki bilgi ya da tutumlarının bir yurttaş gazeteciliği projesinden sonra değişip değişmediğini araştırmaktadır. Yurttaş gazeteciliği hareketinin etkilerinin ölçülmesi zaman isteyen, pahalı ve sonuçları yoruma göre farklılaşan bir çaba olarak belirmektedir.

Sonuç

Liberal yaklaşımda demokrasi ile gazetecilik arasında ortakyaşamsal bir ilişki kurulmasına karşın, medyadaki yoğunlaşmanın hızla arttığı toplumsal koşullarda, basın özgürlüğünün sadece satan şeyleri aktarma özgürlüğüne indirgenmesi hem demokrasiyi sınırlandırmış hem de gazeteciliğin varlık temelini aşındırmıştır. Bu süreçte, haber kuruluşlarının liberal küreselleşmenin ivmelendiricisi rolünü üstlenmeleri de medyanın demokrasi açısından işlevlerinin yeniden sorgulanmasını gerektirmiştir. Bu sorgulama, liberal demokrasi tezinin sorgulanmasından bağımsız olmadığı gibi, haber, gazete ve gazeteci tanımlarının yeniden tartışılmasından da bağımsız değildir.

Toplumdaki değişmelere koşut olarak gazeteciliğin de değişmesi kaçınılmazdır. Ancak, değişimi kutsamadan önce bu değişimin yönü, kimler tarafından denetlendiği ve kimler için ne gibi sonuçlar doğuracağını iyice belirlenmesi gerekmektedir. Yalnızca ağ teknolojilerindeki gelişmenin, yurttaşlara kendi yaşamlarını denetlemelerini ve düzenlemelerini sağlayacak bilgilere erişim için yeterli olacağını ima etmek naif bir yaklaşım olarak kalmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri üzerindeki denetim mücadeleleri ve büyük iletişim şirketlerinin bu alanlardaki kullanım biçimlerini kâra dönüştürmek için yaptıkları ar-ge çalışmalarının büyüklüğü düşünüldüğünde, gazeteciliğin nasıl, ne yönde ve kimin yararına değişeceğini belirlenmesi, geniş ve ayrıntılı çözümlenmelere gereksinim duymaktadır.

Yurttaş gazeteciliğinin ağ teknolojileriyle birleşmesiyle, “Gazetecilik yok mu olacak?” sorusu, şimdiden sorulmaya başlanmıştır. Habere duyulan gereksinim yok olmadığı sürece bu gereksinimi karşılayan profesyonel bir mesleğin de yok almayacağı açıktır. Ancak, gazeteci kimliğinin nasıl bir dönüşüme uğrayacağı ve

Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği

gazetecilik uygulamasının nasıl değişeceği, bu mesleğin demokratik toplum idealine yaptığı katkıdan çok, iletişim alanındaki büyük şirketlerin kârlılık mücadelesiyle belirlenecektir. Habercilik alanının aşırı ticarileşmesi ve büyük medya gruplarının tekeline girmesi karşısında, yurttaşların gireceği arayışların ise ister yurttaş gazeteciliği isterse başka bir isim altında süreceğini kestirmek zor değildir.

Bu noktada yurttaş gazeteciliği, mevcut biçimiyle haberlerin demokratik ve sivil diyaloga zarar verdiğini öne sürmesine karşın, medya pazarının yapısı ve medya sahipliği konusunda eleştirel ses getirecek bir argümana sahip değildir. Dolayısıyla, haber üretiminin bütünlüğünü etkileyen ekonomik sınırlamaları, medya sektörünün toplumdaki güçlü siyasal ve ekonomik çıkar grupları ile bağlantılarını, medyanın kapitalist sistemle bütünleşik yapısını sorgulamayan habercilik pratikleri ve yaklaşımlarının genel gidişat üzerindeki etkisi çok sınırlı olacaktır.

Bunun yanında, yurttaş gazeteciliği projelerinin çoğunluğu suç, şiddet, uyuşturucu kullanımı, işsizlik, vergiler gibi daha özgül yerel konular hakkındadır. Bu yönüyle, yurttaşları kendi özel, yerel sorunlarıyla ilgilenmeye yöneltirken, daha kapsamlı siyasal değişimlere yoğunlaşmaktan alıkoyan bir yanı da bulunmaktadır. Topluluğun özgül sorunları üzerinde odaklandığı için, sorunların arkasındaki temel nedenlerle ilgilenmek yerine kısmi çözümlerde yoğunlaştığı için, kapsayıcı politikalar üretme konusunda etkili olması beklenemez. Sorunları çok dar bir alana sıkıştırdığı için kamusalılığı, birlikte hareket etmeyi engelleyici bir özellik de kazanabilir. Sürekli “kamu” ya da “yurttaş” kavramlarını vurgulamasına karşın, uygulamalara bakıldığında aslında bu kavramların gazetenin okuyucu kitlesiyle sınırlı olarak anlaşıldığı görülmektedir.

En önemli savunucularından Rosen’in yurttaş gazeteciliğini, halkla kurumların ortak bir hareketi olarak görmesine karşın, seferber edici işlevinin yurttaş gazeteciliği projelerini hazırlayan kurumlar tarafından yerine getirilmesinden dolayı uygulamaların seçkin bir anlayışa sahip olduğu da söylenebilir. Bu noktada yurttaş gazeteciliği, siyasal sürecin nasıl işlemesi gerektiği konusundaki editör görüşünü empoze etmeye çalışması durumunda, savunulanan aksine anti-demokratik bir özellik de kazanabilecektir.

Yine yurttaş gazeteciliği projeleri incelendiğinde, bunların tartışılması hiç de yeni olmayan basının gündem oluşturma işleviyle ilgili oldukları görülmektedir. Özellikle seçimlere yönelik olarak hazırlanan ve katılımı artırmayı amaçlayan projelerde, yurttaş gündeminin ne olduğunu belirleyerek, gündemdeki sorunlara haber örgütlerinde yer vermek alternatif bir pratik gibi sunulmaktadır.

Yurttaş gazeteciliği hareketinin bir başka özelliği ise topluluk sorunlarının çözülmesinde normal hükümet kanalları dışındaki çözümlerde yoğunlaşması, temsili demokrasi yerine katılımcı bir demokrasi idealini yaşatmaya çalışmasıdır. Ancak, bu idealin mevcut toplumsal koşullarda yaşama geçirilmesi, kolay görünmemektedir.

Yurttaş gazeteciliği medya sektörü açısından değerlendirildiğinde, basın-topluluk bağlarını güçlendirerek, haber medyasının ayrıcalıklı ve iktidara sahip güçlerle giderek bütünleştiği yönündeki kamuoyu algısını değiştirmeyi amaçlayan

bir halkla ilişkiler stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan, basının giderek azalan güvenilirliğini yeniden sağlamaya çalışan bazı gazetelerin ve işletme kuramcılarının sürdürdüğü bir hareket olarak görülebilir. Bazı durumlarda, yurttaş gazeteciliği üzerindeki tartışma, yerel ve genel medya arasında bir tür mesleki rekabete dönüşür. Yurttaş gazeteciliği projeleri, toplumun yapısal sorunları yerine küçük coğrafi birimlerin yerel sorunlarına odaklandıkları için, neo-liberal politikaların hayata geçirilmesi sürecini hızlandırmak ve süreci yerel belediyeler düzeyine yaygınlaştırmak amacıyla, her topluluğun kültürel özelliklerine uygun stratejiler geliştirme politikası olan küresel-yerelleşmenin medyadaki yansıması olarak da değerlendirilebilir. Medya girişimlerinin kâr etme amaçlarından kaynaklanan yapısal sınırlamaları göz önüne almayan bir girişim de yurttaş vurgulasa bile yüzeysel sorunlarla sınırlı kalmaktan kurtulamayacaktır.

Günümüzde medya bir meşruluk krizi yaşamaktadır. Bu krizi aşmak için gazetecilerin varolan habercilik değerlerini ve pratiklerini yeniden gözden geçirmesi zorunluluk haline gelmiştir. Eğer ABD’de gazetecilik krizde bir meslek olmasaydı, bugün belki de yurttaş gazeteciliğinden söz edilemeyecekti. Bu krize çözüm bulmak için gelişen bir hareket olarak yurttaş gazeteciliği, egemen medyaya karşı alternatifler geliştirmek yerine basının ekonomik sorunlarına çözüm bulmak için mevcut medya sistemi içindeki bir pazarlama stratejisi haline geldiğinde, aslında yurttaş kavramının içeriğini boşaltmaktadır.

Kaynakça

Bagdikian, Ben H. (2004). *The New Media Monopoly*, Boston: Beacon Press.

Bare, John (1998). “A New Strategy”, *Assessing Public Journalism*, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (eds), Columbia and London: University of Missouri Press

Blom, Daniel A. (2004). “Public Journalism, Social Capital and Quality Management”, *National Civic Review*, Fall 2004.(43-48).

Buckner, Jennie ve Michael Gartner (1998). “Public Journalism in the 1996 Elections”, *Assessing Public Journalism*, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (eds), Columbia and London: University of Missouri Press.

Curran, James (2002). “Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme”, *Medya Kültür Siyaset içinde*, Der. Süleyman İrvan, İkinci Basım, Ankara: Alp Yayınevi.

Dvorkin, Jeffrey (2005). “Can Public Radio Journalism Be Re-Invented?”, <http://www.npr.org/yourturn/ombudsman/010705.html>, 15. 08. 2006

Dunleavy, Dennis (2004). “The Next Revolution Will Be Digital”, <http://www.digitaljournalist.org/issue0405/dunleavy.html>, 20. 08. 2005

Dykers, Carol Rees (1998). “Assessing Davis Merritt’s ‘Public Journalism’ Through His Language”, *Assessing Public Journalism*, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (eds), Columbia and London: University of Missouri Press.

Friedland, Lewis ve Mira Sotirovic, Katie Daily (1998). "Public Journalism and Social Capital: The Case of Madison, Wisconsin", *Assessing Public Journalism*, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (eds), Colombia and London: University of Missouri Press.

Habermas, Jürgen (2004). "Kamusal Alan", *Kamusal Alan*, Editör: Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayın.

Iggers, Jeremy (1998). *Good NewsBad News, Journalism Ethics and the Public Interest*, USA:Westview Press.

Irby, Kenneth F. (2004). "War Images as Eyewitness", http://www.poynter.org/content/content_view.asp?id=65426, 20. 08. 2005

Keane, John (2002). "Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümleri", *Medya Kültür Siyaset içinde*, Der. Süleyman İrvan, İkinci Basım, Ankara: Alp Yayınevi.

Kaya, Raşit (1985). *Kitle İletişim Sistemleri*, Ankara: Teori Yayınları.

Kurpius, D. D. "Public Journalism and Commercial Local Television News: In Search of a Model." *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 2000, 77(2), 340–354.

Lichtenberg, Judith (1999). "Beyond the Public Journalism Controversy", *Civil Society, Democracy, and Civic Renewal içinde*, R. K. Fullinwider (ed.), Lanham, Md.: Rowman and Littlefield.

Lipmann, Walter (1965). *Public Opinion*, London: The Free Press.

Lipmann, Walter (1993). *The Phantom Public*, USA: Transaction Publishers.

Lambeth, Edmund B. (1998a). "Public Journalism As A Democratic Practice", *Assessing Public Journalism*, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (eds), Colombia and London: University of Missouri Press.

Lambeth, Edmund B. (1998b). "Public Journalism as Cultural Change", *Assessing Public Journalism*, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (eds), Colombia and London: University of Missouri Press.

Meyer, Philip (1998). "If It Works, How Will We Know?", *Assessing Public Journalism*, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (eds), Colombia and London: University of Missouri Press.

O'Neill, John (1998). "Piyasada Gazetecilik Yapmak", *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar içinde*, A. Belsey ve R. Chadwick (der). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rosen, Jay (1998). "Imagining Public Journalism", *Assessing Public Journalism*, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (eds), Colombia and London: University of Missouri Press.

Rosen, Jay (2004). "Will Mainstream Media Coopt Blogs and the Internet?" *World Economic Forum*, Jan. 22, 2004, http://www.weforum.org/site/knowledgenavigator.nsf/Content/_S10121?open, 17. 09. 2006

Schaffer, Jan (2000). "Civic Journalism", *National Civic Review*, vol:89, No:3, Fall 2000

Schudson, Michael (1998). "The Public Journalism Movement and Its Problems", *The Politics of News The News of Politics*, Doris Graber, Denis McQuail ve Pippa Norris (ed.) içinde, USA: Congressional Quarterly Inc.

Seib, Philip ve Kathy Fitzpatrick (1997). *Journalism Ethics*. USA: Harcourt Brace College Publishers.

The EditorsWeblog (2005). "Is investigative journalism diminishing in quality and quantity?", http://www.editorsweblog.org/print_newspapers/2005/11/is_investigative_journalism_diminishing.php, 17. 09. 2006

Voakes, Paul S. (2004). "A Brief History of Public Journalism", *National Civic Review*, Fall 2004

Witt, Leonard (2004). "Is Public Journalism Morphing into the Public's Journalism?", *National Civic Review*, Fall2004, Vol. 93 Issue 3.

Yu, Yeon-Jung (2003). "OhmyNews Makes Every Citizen a Reporter", *Japan Media Review*, <http://www.japanmediareview.com/japan/internet/1063672919.php>, 17. 09. 2006

İlgili Siteler

Blogger, <http://www.blogger.com>

BuzzMachine by Jeff Jarvis, <http://www.buzzmachine.com>

OhmyNews International, <http://english.ohmynews.com>

Pew Center For Civic Journalism, <http://www.pewcenter.org>